

DET KALLA KRIGETS ÅTERKOMST? FRÅN OSANNOLIKHET TILL TÄNKBAR HOTBILD

JOAKIM BERNDTSSON, ULF BJERELD OCH KARL YDÉN

Sammanfattning

Den försvarspolitiska debatten har under 2020 präglats av partipolitisk enighet om att det svenska försvaret behöver ökade resurser. Svenskarnas stöd för ett starkt militärt försvar är fortsatt starkt liksom viljan att bibehålla eller höja nivån på försvarsutgifterna. Avseende ett svenskt Nato-medlemskap är opinionen fortsatt splittrad där väljarna i huvudsak intar samma ståndpunkt som sina respektive partier. Svenskarnas förtroende för försvaret ökar en aning, och förefaller vara i en positiv långtidstrend. Medborgarna anser en rad tänkbara uppgifter till försvaret vara viktiga, inklusive att bistå polisen i insatser mot grov kriminalitet. Överlag visar resultaten på ett starkt opinionsstöd för den förda försvarspolitiken.

I januari 2021 lanserade Försvarsmakten en serie informationsfilmer med namnet ”När kriget kommer”. Trots att titeln anknöt till ”Om kriget kommer”, det informationshäfte som distribuerades till svenska hushåll under det kalla kriget (fram till 1983), hade den förmodligen varit otänkbar som myndighetskommunikation för bara några år sedan. Under en relativt lång period har det uppfattats kontroversiellt att uttala sig om militära hot mot Sverige. Dåvarande arméchefen Anders Brännströms uttalande ”vi kan vara i krig inom några år” i januari 2016 skapade tidningsrubriker och höjde snabbt temperaturen i försvarspolitiken (Haddad, 2016). Formuleringar kring militära hot skapar även nu partipolitisk debatt. Den tidigare formuleringen – att ett militärt angrepp mot Sverige är ”osannolikt” – har omprövats till förmån för formuleringen ”ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas” (Försvarsberedningen, 2019:8; Regeringens prop. 2020/21:30). Den senare formuleringen kan uppfattas som att hotbilden mot Sverige har ökat. Regeringen valde emellertid att i 2021 års Utrikesdeklaration inte använda denna nya formulering, vilket i riksdagsdebatten föranledde kritik från Moderaterna och Centerpartiet.

Vid sidan av debatten om de eventuella militära hotens karaktär råder det samtidigt bred partipolitisk enighet om behovet av kraftiga förstärkningar av det militära försvaret. Regeringen kom hösten 2020 tillsammans med Centerpartiet och Liberalerna överens om ett tillskott till försvaret under de närmaste åren på 13 miljarder kronor. Parallellt med förstärkta resurser till det militära försvaret (och

en mindre satsning på det civila försvaret) ser vi också en ”återterritorialisering” av försvarspolitikerna där värnandet av Sveriges territorium blir en starkare prioriterad uppgift för det svenska försvaret, samtidigt som betydelsen av Sveriges deltagande i internationella insatser tonas ned. Även värnplikten har återaktiverats (2017). De senaste årens SOM-undersökningar har indikerat att den svenska folkopinionen bejakar dessa förändringar, som i stora drag utgör en återgång till i sammanhanget mer kända positioner än inriktningen mot en internationellt verksam militär expeditionskår med yrkessoldater. Det finns ett tydligt folkligt stöd för ett starkt militärt försvar inriktat mot försvar av Sverige och fredsbevarande utlandsuppdrag samt för återaktivering av värnplikt. Svenskarnas förtroende för försvaret har under senare år ökat relativt kraftigt efter att ha försvagats under åren med ”Afgghanistandoktrinen” och inaktiverad värnplikt (Berndtsson, Bjereld & Ydén, 2020).

Förändringen av den svenska försvarspolitikerna sker i en europeisk kontext. Det politiska landskapet i Europa har förskjutits från ett nära samarbete mellan EU:s medlemsstater till ökat fokus på gränskontroller och där Storbritannien i och med Brexit lämnat unionen. Nationalismen har återkommit som en politisk kraft och nationalkonservativa partier har skördat framgångar. Covid19-pandemin har ytterligare stärkt fokus på den enskilda nationalstatens rätt att kontrollera sina gränser.

I Sverige har den försvars- och säkerhetspolitiska debatten under det senaste året präglats av en låg konfliktnivå. Vid sidan av en debatt om hur mycket de svenska försvarsanslagen bör höjas och huruvida försvarsminister Peter Hultqvist till riksdagen givit ofullständig information om kostnadsutvecklingen har det emellertid också börjat synas små tecken till intensifierad debatt om Sveriges förhållningssätt till Nato. Tillsammans med Sverigedemokraterna har de fyra borgerliga partierna i riksdagen röstat igenom ett tillkännagivande där regeringen uppmanas att uttala en så kallad Nato-option. En sådan option innebär inte att Sverige söker medlemskap i Nato, men att Sverige – på samma sätt som Finland – deklarerar att man upprätthåller möjligheten att söka medlemskap (Riksdagens protokoll, 2020/21:54). Utrikesminister Ann Linde betonar istället att det är regeringen som slår fast Sveriges säkerhetspolitiska linje och att en så kallad Nato-option inte är aktuell. Det pågår således ett slags krypskyttekrig mellan regeringen och delar av oppositionen i dessa frågor. Men hittills har partierna avhållit sig från att blåsa till öppen strid. Det är inte så oväntat – i svensk politik finns en tradition att undvika öppna konflikter om utrikes- och säkerhetspolitiken (Bjereld, 2017).

I detta kapitel studerar vi om och i så fall på vilket sätt debatten om en förändrad militär hotbild och den partipolitiska enigheten om mer pengar till det militära försvaret har påverkat den svenska opinionen i säkerhetspolitiska och försvarspolitiska frågor. Har till exempel motståndet mot ett svenskt Nato-medlemskap ökat eller minskat? Är förtroendet för det svenska försvaret och stödet för förstärkta resurser till försvaret orubbat? Vilka uppgifter vill den svenska allmänheten att försvaret prioriterar? Den övergripande frågeställningen kretsar kring om svenska

folkets stöd för den nuvarande svenska försvars- och säkerhetspolitiken är lika starkt som tidigare.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap, 1994–2020 (procent, opinionsbalans)

År	Ganska bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra/dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa	Antal svar	Opinionsbalans	Andel positiva
1994	5	10	37	24	24	100	1 607	-33	15
1995	7	11	36	18	28	100	1 687	-28	18
1996	6	14	35	20	25	100	1 609	-25	20
1997	8	15	39	17	21	100	1 589	-15	23
1998	9	13	35	18	25	100	1 636	-21	22
1999	8	11	34	23	24	100	1 537	-28	19
2000	9	15	31	19	26	100	1 565	-21	24
2001	9	13	29	19	30	100	1 596	-27	22
2002	8	14	37	20	21	100	1 631	-19	22
2003	8	14	34	20	24	100	1 681	-22	22
2004	6	14	33	21	26	100	1 664	-27	20
2005	9	13	32	21	25	100	1 612	-24	22
2006	7	15	32	22	24	100	1 522	-24	22
2007	5	14	36	22	23	100	1 562	-26	19
2008	8	16	34	20	22	100	1 522	-18	24
2009	9	13	37	18	23	100	1 503	-19	22
2010	6	12	35	22	25	100	1 539	-29	18
2011	5	14	37	20	24	100	1 460	-25	19
2012	6	12	38	19	25	100	1 445	-26	18
2013	12	17	37	15	19	100	1 557	-5	29
2014	13	18	32	16	21	100	1 634	-6	31
2015	17	21	31	12	19	100	1 481	+7	38
2016	14	19	35	14	18	100	2 980	+1	33
2017	13	16	39	16	16	100	1 693	-3	29
2018	10	19	38	14	19	100	1 697	-4	29
2019	13	16	38	15	18	100	1 563	-4	29
2020	10	17	41	16	16	100	1 721	-5	27

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör söka medlemskap i Nato.' Opinionsbalansen visar andelen som tycker att det är ett mycket eller ganska bra förslag minus andelen som tycker att det är ett ganska eller mycket dåligt förslag. Värdena kan därmed variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1994–2020.

Inställningen till ett svenskt Nato-medlemskap

Varje år sedan 1994 har SOM-institutet undersökt svenska folkets inställning till Nato-medlemskap. Fram till och med år 2012 var opinionsläget i frågan stabil – andelen som ansåg att Sverige inte skulle söka medlemskap i Nato var två till tre gånger så stor som andelen som ansåg att Sverige borde ansöka om medlemskap. Men år 2013 förändrades opinionen: Nato-motståndet minskade och andelen som ansåg att Sverige borde ansöka om Nato-medlemskap ökade. Sedan några år tillbaka är grupperna som förespråkar respektive avfärdar ett svenskt Nato-medlemskap ungefär lika stora.

Hur har då Nato-opinionen förändrats under det senaste året? Har den breda partipolitiska enigheten om kraftigt höjda försvarsanslag och den ökade betoningen på ett starkt territorialförsvar ökat eller minskat stödet för ett svenskt Nato-medlemskap? Tabell 1 redovisar svenska folkets inställning till Nato-medlemskap 1994–2020.

Resultaten i tabell 1 visar att opinionsläget i Nato-frågan är fortsatt stabilt. Nato-motståndarna är något fler än Nato-anhängarna, men skillnaden är liten. Andelen som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår 2020 till 27 procent, vilket är en minskning med två procentenheter jämfört med föregående år. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag uppgår till 32 procent, jämfört med 33 procent 2019. Andelen som anser att förslaget varken är bra eller dåligt uppgår till 41 procent, vilket innebär en liten ökning från 38 procent hösten 2019.

Förändringarna är små. Vi kan ändå notera att andelen som anser att Sverige ska söka medlemskap i Nato – 27 procent – är den minsta sedan 2012 då andelen uppgick till 18 procent. Andelen som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato – 41 procent – är däremot den största sedan mätningarna påbörjades 1994. Den stora andelen som inte vill ta ställning kan ses som ett uttryck för att Nato-frågan inte har legat särskilt högt upp på den politiska dagordningen under de senaste åren.

Kvinnor är, liksom tidigare år, mer negativt inställda till ett svenskt Nato-medlemskap än vad män är. Bland kvinnor anser 20 procent att det är ett bra förslag att Sverige ansöker om Nato-medlemskap, medan 31 procent anser att det är ett dåligt förslag. Bland män anser 34 procent att det är ett bra förslag, medan 33 procent anser att det är ett dåligt förslag. Andelen kvinnor som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag uppgår till 49 procent, medan motsvarande andel bland männen uppgår till 33 procent. Åsiktsskillnader mellan olika åldersgrupper är mycket små.

Hur överensstämmer då de politiska partiernas ställningstaganden med de egna sympatisörernas? Tabell 2 visar den svenska Nato-opinionen efter partisympati under åren 2010–2020.

Tabell 2 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap efter partisynpaty. Andel som anser att förslaget är mycket eller ganska bra, 2010–2020 (procent)

Parti-sympati	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
V	6	11	1	6	12	8	9	10	6	8	12
S	9	11	12	20	22	22	20	16	17	17	17
C	18	16	21	28	34	52	35	29	31	25	19
L	24	30	25	41	50	57	51	36	44	41	39
M	28	31	29	43	47	60	49	50	46	46	42
KD	20	13	22	42	46	54	49	32	43	41	42
MP	8	11	4	16	13	16	13	15	14	17	12
SD	22	13	19	42	38	49	45	44	40	40	41

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör söka medlemskap i Nato.' Tabellen redovisar andelen svarande som svarat 'mycket bra' eller 'ganska bra'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2020.

Resultaten visar att Nato-opinionen till viss del följer blockpolitiken. Nato-motståndet är fortfarande störst bland vänsterpartister, miljöpartister och socialdemokrater. Nato-motståndet är minst bland moderater, kristdemokrater, Sverigedemokrater och liberaler. Men bland centerpartister är Nato-motståndarna klart fler än Nato-anhängarna, 30 mot 19 procent. Det är också i Centerpartiet som flest osäkra sympatisörerna återfinns, då hela 51 procent anser att det varken är ett bra eller dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato. Sverigedemokraterna är motståndare till svenskt Nato-medlemskap. Av partiets sympatisörer anser emellertid 41 procent att Sverige bör söka medlemskap i Nato, medan endast 23 procent anser att Sverige inte bör söka medlemskap. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att när resultaten bryts ner på enskilda partier blir antalet svars personer ibland mycket litet, i synnerhet för de mindre partierna.

Tänkbart vore att inställningen till ett svenskt Nato-medlemskap skulle bli alltmer positiv ju mindre förtroende den svarande har för det svenska försvaret. Tidigare undersökningar (Berndtsson, Bjereld & Ydén, 2019) har dock visat att relationen varit den omvända – ett större förtroende för försvaret har istället sammanhängt med en positiv inställning till ett svenskt Nato-medlemskap. Hur har då förtroendet för försvaret utvecklats sedan den förra nationella SOM-undersökningen?

Förtroendet för försvaret

Sedan 2016 har förtroendet för försvaret stärks för varje år och den positiva trenden fortsätter. Försvarets förtroendebalans – alltså andelen med stort förtroende minus

andelen med litet förtroende – är +30 i 2020 års mätning (en ökning från +25 i 2019 års mätning) vilket är försvarets högsta förtroendebalans någonsin i den nationella SOM-undersökningens historia (d.v.s. sedan 1986). Även om försvaret de senaste åren noterat endast mindre uppgångar i förtroendebalansen bekräftas en positiv trend som utgör ett definitivt brott med den långa period under 2000-talets inledning då försvarets förtroendebalans i regel låg nära noll eller till och med långt under nollstrecket. I figur 1 nedan redovisas förtroendet för försvaret samt för polisen och domstolarna (d.v.s. de andra myndigheter som också lyder direkt under regeringen). Som tidigare berörts i SOM-sammanhang (t.ex. Ydén & Berndtsson, 2012) så tenderar polisens respektive försvarets historiska upp-/nedgångar i förtroendebalans att följa varandra relativt väl.

Figur 1 Förtroende för försvaret, domstolarna och polisen, 1986–2020 (balansmått)

Kommentar: Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för det sätt följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?'. Svalternativen är 'mycket stort förtroende'; 'ganska stort förtroende'; 'varken stort eller litet förtroende'; 'ganska litet förtroende' samt 'mycket litet förtroende'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Förtroendebalansen avser andelen med mycket eller ganska stort förtroende minus andelen med ganska eller mycket litet förtroende.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2020.

I 2020 års undersökning uppger 46 procent ett mycket eller ett ganska stort förtroende för försvaret (en uppgång från 42 procent i 2019 års undersökning) medan 16 procent uppger mycket eller ganska litet förtroende (aningen ned från 17 procent i 2019 års undersökning). En skillnad i försvarsförtroende mellan kvinnor och män

kvarstår men minskar något. Bland kvinnor var försvarets förtroendebalans +33 (upp från +31 i 2019 års mätning) och bland män +25 (en uppgång från +16). Avseende åldersgrupper så har förtroendet för försvaret ökat i dem alla, men stora skillnader kvarstår. I den yngsta gruppen (18–49 år) är förtroendebalansen +47 (upp från +37 i 2019 års mätning) medan i den äldsta gruppen (65–85 år) är förtroendebalansen +16 (upp från +13 i 2019 års mätning).

Tabell 3 Förtroende för försvaret efter kön, ålder och partisympati, 2020 (procent, balansmått)

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Summa procent	Antal svarande	Förtroendebalans bland dem med åsikt	(Förtroendebalans, extra undersökning 2020*)
Samtliga	14	32	38	11	5	100	1 755	+30	(+48)
Kön									
Kvinna	14	32	41	9	4	100	909	+33	(+51)
Man	14	32	35	15	5	100	843	+25	(+43)
Ålder									
16–29 år	23	36	29	7	5	100	262	+47	(+56)
30–49 år	14	33	37	13	3	100	490	+31	(+52)
50–64 år	14	35	39	9	3	100	433	+37	(+49)
65–85 år	9	27	44	14	6	100	570	+16	(+38)
Partisympati									
V	9	25	48	9	9	100	160	+16	(+29)
S	16	33	42	7	2	100	457	+40	(+54)
C	12	34	43	10	1	100	143	+35	(+54)
L	18	33	36	10	3	100	67	+38	(+59)
M	13	36	35	13	3	100	317	+33	(+52)
KD	15	31	31	16	7	100	108	+23	(+56)
MP	15	36	31	14	4	100	84	+33	(+49)
SD	9	28	35	20	8	100	218	+9	(+30)

Kommentar: Frågan lyder 'Hur stort förtroende har du för det sätt följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?'. Svartalternativen är 'mycket stort förtroende'; 'ganska stort förtroende'; 'varken stort eller litet förtroende'; 'ganska litet förtroende' samt 'mycket litet förtroende'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan i den ordinarie undersökningen 2020. Förtroendebalansen avser andelen med mycket eller ganska stort förtroende minus andelen med ganska eller mycket litet förtroende. Siffror inom parentes anger förtroendebalans i SOM-undersökning om coronaviruset 2020.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2020; * SOM-undersökning om coronaviruset 2020.

Allra störst förtroende för försvaret uppger sympatisörer till Socialdemokraterna: 49 procent av dem uppger mycket eller ganska stort förtroende, medan bara 9 procent uppger mycket eller ganska litet förtroende (således +40 i förtroendebalans).

Nästan lika stort förtroende för försvaret uppger Liberalernas sympatisörer med +38 i förtroendebalans, och strax under dem återfinns sympatisörer till Centerpartiet (+35 i förtroendebalans) och till Miljöpartiet respektive Moderaterna (båda med +33 i förtroendebalans). Det enda parti vars sympatisörer uppger ett mindre förtroende för försvaret i 2020 års mätning jämfört med 2019 är Kristdemokraterna. Bland KD-sympatisörer noteras en förtroendebalans på +22 (tydligt ned från +37 i 2019 års mätning). Förändringen bland KD-sympatisörerna består både i en mindre andel som uppger mycket eller ganska stort förtroende för försvaret (46 procent, ned från 55 procent föregående år) och en större andel som uppger mycket eller ganska litet förtroende (23 procent, upp från 18 procent föregående år). Vänsterpartiets sympatisörer noterar +16 i förtroendebalans (en uppgång från +8 i 2019 års mätning) medan Sverigedemokraternas sympatisörer noterar +9 i förtroendebalans (en uppgång från +5 i 2019 års mätning). 2020 års SOM-undersökning är den tredje i rad där försvaret noterar en positiv förtroendebalans bland SD-sympatisörer.

Möjligen finns ytterligare ledtrådar angående förtroendet för försvaret i resultaten från den extraundersökning som SOM-institutet genomförde under april-juni 2020 för att undersöka svenskarnas förtroende för myndigheter och institutioner under coronapandemin (se siffror inom parentes i tabell 3). I SOM-undersökningen om coronaviruset noterade Försvarsmakten hela +48 i förtroendebalans och det uppgivna förtroendet var större i alla kategorier, uppdelat på kön, ålder respektive partisympati. Extra stor förtroendeförändring jämfört med ordinarie nationella SOM-undersökningar uppvisade Kristdemokraternas sympatisörer, vars förtroendebalans var +56 (att jämföra med +22 i den nationella SOM-undersökningen). Men även bland flera andra partiers sympatisörer ligger förtroendet för försvaret tydligt högre i 2020 års SOM-undersökning om coronaviruset.

Hur kan dessa skillnader förstås? Ett rimligt antagande är att det uppgivna förtroendet i undersökningen om coronaviruset 2020 skiljer sig från det som uppmätts i de ordinarie nationella SOM-undersökningarna. Förtroende för samhällsinstitutioner sammanhänger med en rad faktorer och förtroendemåttet är erkänt komplext. Förtroende påverkas av hur viktig en institution uppfattas vara men även av hur väl/illa institutionen uppfattas fungera – sålunda blandas värdering av en institutions betydelse med utvärdering av dess funktion. Ett till exempel ”ganska litet förtroende” kan tolkas som att en institution uppfattas som inte särskilt viktig men dock fungerar någorlunda. En lika möjlig tolkning är att institutionen uppfattas vara mycket viktig men inte alls fungerar på ett bra sätt.

I den extra SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 kan den militära förmågan tänkas ha tillmätts en mindre betydelse än normalt för vilket förtroende som uppgivits. Eftersom coronaviruset inte utgör ett militärt hot har förtroendet för försvaret sannolikt bedömts främst utifrån insatser relaterade till pandemin (se också Bengtsson, Brommesson & Edström, 2020). Antagandet skulle stödjas av

den generellt högre förtroendebalansen, och inte minst det stora förtroende som uppgivits av SD- respektive KD-sympatisörer. I resultaten från 2020 års ordinarie SOM-undersökning ser vi två saker. Dels ser vi att förtroendet för försvaret förvisso ökat bland sympatisörer till Sverigedemokraterna, men inte så kraftigt som i SOM-undersökningen om coronaviruset 2020. Dels ser vi att förtroendet för försvaret inte ökat bland sympatisörer till Kristdemokraterna, utan tvärtom minskat relativt kraftigt, d.v.s. tvärt emot noteringen i SOM-undersökningen om coronaviruset 2020.

Förtroendet för försvaret i SOM-undersökningen om coronaviruset 2020 jämfört med förtroendet i de ordinarie nationella SOM-undersökningarna anknyter till frågan om vilka av försvarets uppgifter som svenskarna anser viktiga. En av de uppgifter till försvaret som i regel noterar störst stöd är att bistå civila myndigheter vid krissituationer i Sverige, d.v.s. precis vad som varit fallet under Coronapandemin.

Försvarets uppgifter

Sedan 2011 har frågor om hur svenskarna ser på försvarets uppgifter funnits med i flera SOM-undersökningar. Under det senaste decenniet har en rad förändringar genomförts som kan tänkas påverka hur svenskarna värderar dessa uppgifter. Inte minst har det skett en förskjutning mot ökat fokus på det territoriella försvaret. I ljuset av vad som uppfattas vara en försämrad säkerhetssituation i Sveriges närområde har totalförsvarsplaneringen återupptagits (2015), värnplikten har återaktiverats (2017) och genom det senaste försvarsbeslutet (2020) inleds en omfattande ekonomisk satsning på både det militära och civila försvaret under perioden 2021–2025. Samtidigt har Sverige en lång historia av deltagande i bland annat FN:s fredsbevarande insatser. Visserligen är Sverige fortsatt engagerat i militära insatser utomlands, men i väsentligt mindre omfattning än tidigare. För närvarande tjänstgör enligt Försvarsmakten 305 personer i utlandstjänst, de flesta inom ramen för insatsen i Mali (Försvarsmakten, 28 februari 2021). Hur bedömer då svenskarna försvarets uppgifter och kan vi se någon förändring över tid?

Som framgår av tabell 4 anser en stor andel att försvaret av svenskt territorium, skydd av centrala samhällsfunktioner samt att bistå civila myndigheter vid krissituationer är viktiga uppgifter för Försvarsmakten. Här ser vi inte heller några större förändringar sedan mätningen 2015. Deltagande i fredsbevarande och humanitära insatser anses också viktiga, dock i något mindre utsträckning än de mer nationellt fokuserade uppgifterna. Här ser vi också en minskning i andelen som anger att dessa funktioner är viktiga eller mycket viktiga, särskilt när det gäller frågan om att delta i humanitära hjälpsatser där opinionsbalansen förändrats från +86 till +76. Överlag verkar svenskarnas uppfattningar om försvarets uppgifter alltså vara i linje med ett ökat fokus på nationellt försvar.

För första gången ingår också frågan om att bistå polisen vid insatser mot grov kriminalitet. Försvarets medverkan i polisiära uppgifter är alltsedan Ådalshändel-

serna 1931 en känslig fråga i Sverige. Då sköts fem personer i samband med en arbetskonflikt ihjäl av militär som stod under polisens befäl. I dag förbjuder Förordningen om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet (2002:375) att militär personal sätts in vid händelser där man kan tvingas använda tvång eller våld mot enskilda. Däremot ger lagen om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning (2002:343) polisen rätt att begära stöd från Försvarsmakten för att bekämpa terroristbrott. Tabell 4 visar att det finns ett stöd i opinionen för samverkan mellan polis och försvar i kampen mot grov brottslighet. Hela 78 procent av de svarande anser att det är en viktig uppgift för Försvarsmakten att bistå polisen vid insatser mot grov kriminalitet.

Tabell 4 Uppgifter för försvaret, 2015 och 2020 (procent, balansmått)

	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning	Summa procent	Opinionsbalans (2015)
Försvara Sveriges gränser mot hot från andra länder	60	25	7	2	6	100	+82 (+84)
Skydda centrala samhällsfunktioner mot terrorangrepp	73	20	2	0	5	100	+96 (+96)
Genomföra operationer för att avsätta ledare i diktaturer	11	19	23	28	19	100	-26 (-25)
Hindra andra länders ledare från att använda våld mot protesterande medborgare	21	31	18	15	15	100	+24 (+22)
Delta i fredsbevarande operationer i FN:s regi	34	45	9	3	9	100	+72 (+78)
Delta i humanitära hjälpsatser i andra länder	39	44	8	2	7	100	+76 (+86)
Bistå civila myndigheter vid krissituationer i Sverige	60	29	3	1	7	100	+92 (+92)
Bistå polisen vid insatser mot grov kriminalitet	54	24	8	6	8	100	+70 (---)

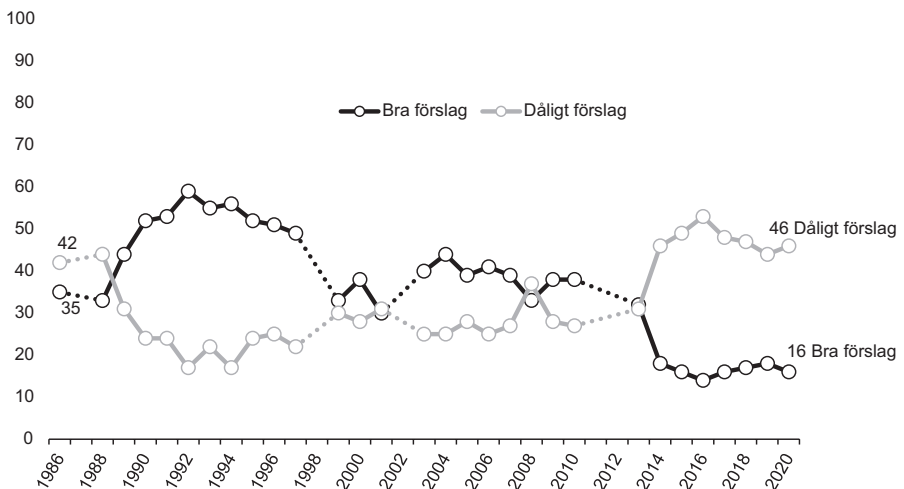
Kommentar: Frågan lyder 'Det har diskuterats vilka uppgifter den svenska försvarsmakten ska ha i framtiden. Hur viktiga anser du att nedanstående uppgifter är?'. Svarsalternativen är 'mycket viktig'; 'ganska viktig'; 'inte särskilt viktig'; 'inte alls viktig' samt 'ingen uppfattning'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Opinionsbalansen avser andelen som svarat mycket eller ganska viktigt minus andelen som svarat inte särskilt eller inte alls viktigt. Balansmålet inkluderar endast svarande som uttryckt en åsikt i frågan. Totalt antal svarande varierar mellan 1 735–1 755.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och 2020.

Försvarsutgifterna

Det senaste försvarsbeslutet (2021–2025) innebär en omfattande ekonomisk satsning på det svenska militära försvaret; totalt ökar försvarsbudgeten med nästan 29 miljarder till 89 miljarder år 2025 (Regeringens proposition 2020/21:30: 91). Svenskarnas åsikter om försvarsutgifterna har varierat över tid, men från omkring 2013 har motståndet mot att minska försvarsutgifterna vuxit. Frågan om att minska försvarsutgifterna har funnits med i SOM-undersökningen de flesta år sedan mätningarna startade 1986.

Figur 2 Inställning till att minska försvarsutgifterna, 1986–2020 (procent)

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Minska försvarsutgifterna.' Svartalternativen är 'mycket bra förslag', 'ganska bra förslag', 'varken bra eller dåligt förslag', 'ganska dåligt förslag' samt 'mycket dåligt förslag'. Bra förslag visar andel mycket och ganska bra förslag. Dåligt förslag visar andel ganska och mycket dåligt förslag. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2020.

I 2020 års mätning uppger 46 procent att förslaget ”minska försvarsutgifterna” är ganska eller mycket dåligt, medan 16 procent anser att förslaget är ganska eller mycket bra. I 2020 års mätning ställs också frågan om försvarsutgifterna på två sätt. För att undvika att frågans formulering påverkar svarmönstren kompletteras frågan om att ”minska försvarsutgifterna” med en fråga om att ”öka försvarsutgifterna”. Tabell 5 nedan visar hur svarspersonerna ställer sig till att öka försvarsutgifterna.

Tabell 5 Inställning till att öka försvarsutgifterna, 2020 (procent, balansmätt)

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa procent	Antal svarande	Balansmätt
Samtliga	12	25	41	13	9	100	1 730	+15
Kön								
Kvinna	9	20	49	14	8	100	891	+7
Man	14	30	33	13	10	100	836	+21
Ålder								
16–29 år	12	17	47	14	10	100	249	+5
30–49 år	11	25	42	14	8	100	488	+14
50–64 år	13	27	40	12	8	100	429	+20
65–85 år	11	25	39	15	10	100	564	+11
Partisympati								
V	8	12	43	13	24	100	160	-17
S	6	23	46	17	8	100	459	+4
C	4	23	50	15	8	100	142	+4
L	15	29	42	6	8	100	66	+30
M	15	37	32	11	5	100	319	+36
KD	14	36	32	11	7	100	106	+32
MP	4	11	46	21	18	100	85	-24
SD	23	26	36	9	6	100	215	+34

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Öka försvarsutgifterna'. Svarsalternativen är 'mycket bra förslag'; 'ganska bra förslag'; 'varken bra eller dåligt förslag'; 'ganska dåligt förslag' samt 'mycket dåligt förslag'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Balansmättet avser andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag minus andelen som svarat mycket eller ganska dåligt förslag. Balansmättet inkluderar endast svarande som uttryckt en åsikt i frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2020.

Som framgår av tabellen finns det ett relativt starkt stöd för att öka försvarsutgifterna bland svenskarna; 37 procent anser att förslaget är bra eller mycket bra, medan 22 procent anser att förslaget är dåligt eller mycket dåligt. Vi kan vidare observera att kvinnor är mindre positiva till förslaget än män, samt att V- och MP-sympatisörer har störst andel negativt inställda. En rimlig slutsats är dock att stödet för att öka försvarsutgifterna (opinionsbalans +15) är svagare än motståndet avseende att minska dem (opinionsbalans -30). Vissa svarande är således ovilliga att minska försvarsutgifterna, men förespråkar därmed inte att samma utgifter skall öka. Det återstår att se om den nu inledda satsningen på försvaret kommer att leda till förändringar i svaren om försvarsutgifter i framtida SOM-undersökningar.

Slutord

I flera avseenden finns ett folkligt stöd för den nuvarande försvarspolitiska linjen med ett ökat fokus på försvaret av Sverige; något som vi också kunnat konstatera i tidigare undersökningar (Berndtsson, Bjereld & Ydén, 2019, 2020). De uppgifter som förknippas med nationellt försvar anses viktiga av en stor andel av svenskarna. Detta gäller både de uppgifter som rör det militära försvaret, men också uppgifter där Försvarsmakten ger stöd till samhället i andra situationer, inklusive att bistå polisen vid insatser mot grov kriminalitet. Förtroendet för försvaret fortsätter att växa något, och det finns ett visst stöd för förslaget att öka försvarsutgifterna – även om vi också noterar stora skillnader mellan olika grupper och partiets sympatisörer. Det senaste försvarsbeslutet innebär stora ekonomiska satsningar på det militära försvaret och på återuppbyggnaden av totalförsvaret, och det kan tänkas att inställningen till försvarets finansiering kan komma att förändras om andra ekonomiska satsningar uteblir eller blir mindre än förväntat. När det gäller Nato-frågan konstaterade vi inledningsvis att det finns en politisk debatt om Sveriges position och om en s.k. Nato-option. Någon sådan option finns inte i dagsläget, och vi kan inte heller se några större förändringar i opinionen om Nato. En stor andel (omkring 40 procent) av svenskarna anger att förslaget om ett svenskt Natomedlemskap är ”varken bra eller dåligt”, vilket i sin tur tyder på att den nuvarande debatten inte lyft frågan eller skapat väsentligt fler anhängare eller motståndare.

Avslutningsvis kan vi konstatera att stödet för den försvarspolitik som förs för närvarande är relativt starkt. De förändringar som genomförs påminner om en återgång till positioner och idéer som formade svensk försvarspolitik under det kalla kriget. Detta är i sin tur förankrat i en bred uppfattning om ett försämrat säkerhetsläge i vårt närområde. I ljuset av dessa bedömningar och återkommande uppmaningar om behovet av att förbereda för *om* – eller till och med *när* – kriget kommer är det knappast förvånande att stödet för ökade satsningar på det militära försvaret av Sverige är fortsatt starkt. Inför kommande valrörelse och riksdagsval (2022) blir det intressant att se vilken roll försvarsfrågorna får, och vilka förändringar ett eventuellt regeringsskifte kan komma att innebära.

Referenser

- Bengtsson, Rikard, Brommesson, Douglas & Zigne Edström (2020). Civil beredskap i coronatider: Störst förtroende för staten och regionerna. *SOM-undersökningen om Coronaviruset, Rapport 8*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Karl Ydén (2020). Svensk försvarspolitik i ny terräng. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Karl Ydén (2019). Försvaret och geopolitikens återkomst. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Karl Ydén (2017). Tillbaka till framtiden? Svenskarnas syn på försvaret, värnplikten och Nato. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bjereld, Ulf (2017). Utrikespolitisk opinion i Sverige. I Douglas Brommesson & Ann-Marie Ekengren (red) *Sverige i världen*. Malmö: Gleerups.
- Försvarsberedningen (2019). *Värnkraft. Inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025*. Slutrapport från Försvarsberedningen. DS 2019:8.
- Försvarsmakten (28 februari 2021). *Försvarsmakten utomlands*. Hämtad 23 mars 2021 från <https://www.forsvarsmakten.se/sv/var-verksamhet/forsvarsmakten-utomlands/>
- Haddad, Prescilia (26 januari 2016). Arméchef: 'vi kan vara i krig om några år'. *Sveriges television*. Hämtad 11 april 2021 från: svt.se/nyheter/inrikes/armechef-vi-kan-vara-i-krig-om-nagra-ar
- Regeringens proposition, (2020/21:34) Totalförsvaret 2021–2025.
- Riksdagens protokoll (2020/21:54) Tisdag den 15 december.
- Ydén, Karl & Joakim Berndtsson (2012). När kriget kommer – svenskarna och den nya försvarspolitik. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.